

Szörényi László

Utószó

Tőzsér Árpád: Vagyonos apáink
Irodalomtörténeti tanulmányok, esszék

Tőzsér Árpádtól 1999. december elsején, tervezett helsinki útjához kértek egymondatos önéletrajzot. Megírta, majd 2011-ben közölte is, *Naplók naplójá*nak nevezett sajátos emlékirata *Érzékek csőcseléke* című második kötetében. „Születtem régen, valahol Mitteleurópában; harmincöt éves koromig – Goethe receptjének megfelelően – pesszimista voltam, aztán egy időre optimista lettem, s ma, hatvannégy évesen megint pesszimista vagyok; igaz, csak úgy, ahogy a humanista-neoplatonikus Janus Pannonius is az volt, mikor 1466-ban, korai halálát sejtve, de a reinkarnálódás jegyében így szólította meg saját lelkét:

> „És ha mostoha végzet űz ide vissza a földre,
> csak nyomorult ember, csak ez az egy sose légy,
> légy inkább méh, gyűjtsed a jószagú mézet a réten;

verseim – tíz kötetben – arról szólnak, hogyan nem lettem méh; esszéim meg – másik tíz kötetben – arról, hogy néha költőnek, olykor műfordítónak, megint máskor meg tanárnak képzelem magamat."

Egy másik rendhagyó önéletrajzban – azaz „önszócikkben" 2017-ben foglalatosságait már más sorrendbe állította: „*Tőzsér Árpád:* költő, irodalomtörténész, műfordító. Született Gömörpéterfalán, Mitteleurópában, 1935. október 6-án, azaz bele a történelem sűrűjébe. Polgári foglalkozásai: szerkesztő, majd egyetemi oktató, 2002-től pedig (amikor a pozsonyi Comenius Tudományegyetem oktatójaként nyugdíjazzák) 2012-ig a Madách–Posonium Könyvkiadó főszerkesztője. (...) Ezek tehát a költő, irodalomtörténész, műfordító Tőzsér Árpád életének és életművének a vitathatatlan tényei, (...) naplói afféle önéletrajzi regényként, tanulmányai, kritikái alkotó módszerei elemzéseként is felfoghatók." (*Napút,* 2017. szeptember)

A másodjára idézett önéletrajzában tehát kétszer is a „költő" után második helyre rukkolt az író önértékelésében az „irodalomtörténészi" feladat, illetve minőség vállalása. Nyugtázhatjuk e tényt, de azért hozzátehetjük, hogy a magyar irodalomtörténész-szakma olyan kiváló képviselője, mint Sziklay László, már Tőzsér első, ilyen tárgyú könyvét is (*Régi költők – mai tanulságok.* Pozsony, 1984) a legnagyobb örömmel fogadta, nem csupán azért, mert bizonyította a szerző hozzáértését és a nyitrai Pedagógiai Főiskola magas színvonalát, hanem leszögezte azt is: ezek a tanulmányok „igen elgondolkodtatók (...) abból a szempontból is, hogy egy csehszlovákiai magyar író és irodalomtörténész mit érez a magáénak. Ugyanakkor a három költőről, akiről szól, olyan újat mond, olyan összefüggéseket fedez fel, hogy azokat az egyetemes magyar irodalomtörténetírás sem hanyagolhatja el" (*Irodalomtörténeti Közlemények,* 1985). Mára elmondhatjuk, hogy például Amadé Lászlóról vagy Baróti Szabó Dávidról szóló tanulmányai nélkülözhetetlenek a kutatók új nemzedékei számára; más oldalról pedig, a költő Tőzsérnek Szenci Molnár Albert, Zrínyi Miklós, Vörösmarty vagy – a világirodalomból, ha már Goethe említődött – Shakespeare jelentett és jelent állandó kihívást: elgondolkoztatót, fölfedezendőt, megszívlelendőt. Persze, a harmadik önszócikk-minőség, a műfordítóé sem szorul háttérbe: például az előbb említett Janus Pannonius-vers Vas István-féle fordítását is rögtön át tudta kissé alakítani… Ha valaki jelképes napon született magyar, Tőzsér az: október 6-án, nemzeti gyásznapunkon született; szülőhelye pedig, Gömörpéterfala úgy lett Mitteleurópa, mint a költő híres imágója, Mittel úr, aki úgy írt Švejkről verset, hogy nem írt; Magyarországból így lett előbb Csehszlovákia, majd ismét Magyarország része, hogy azután elcseszkósuljon addig, amíg végül Szlovákia részévé lepkésült.

Szellemi és politikai aggodalmai mindenestől érthetők és oszthatók. 2003 nyarán, Pozsonyból Budapestre utazván, a naplók naplójának június 12-i benyomását így idézi fel: „A pályaudvaron a felszállás előtt vettem egy *Dominó*t (szlovák liberális lap). Peter Zajac írja valahonnan Berlinből: Habermas és Derrida felhívást adtak ki Európa egysége érdekében, Amerika ellenében. S a szlovák irodalomteoretikusnak és liberális politikusnak nem tetszik az Amerika-ellenesség. A felhívást Umberto Eco is aláírta, ha lehetőségem lett volna rá, én is aláírom. Amerika (ami alatt természetesen az USA-t értik/értjük) Európából vált ki, ahogy Európa Ázsiából, de Európa megtartotta ázsiai gyökereit, még ha újabban csak tagadva is: mitológiája ázsiai

forrásokból buzogott föl, mai szkepszise is csak ezzel a mitológiával együtt érthető, de Amerika véglegesen elvágta a gyökereit, betemette maga mögött a forrásokat. Egy elszabadult bolygó, amely azt gondolja magáról, hogy gravitáció nélkül is van lét, hogy az ember autonóm létezője a kozmosznak. Mélységesen csalódni fog, sőt már érzi is a vesztét: előre próbál menekülni, az egész Földet »amerikanizálni«, globalizálni akarja. Ez ellen a szuverén gondolkodó csak tiltakozhat: egy totális (globális) szerkezetű világ állandóan a viriliói »totális baleset« kardhegyén pörögne" (*A kifordított ember. Naplók [2001–2004] naplója,* Kalligram, 2013).

Az aggodalom gyorsan mélyül, a kétségbeesés már jobb szó reá. Ugyanezen *naplós napló* következő kötetéből, idézet a 2005. március 13-i bejegyzésből: „Ha a kegyetlenségig őszinték akarunk magunkhoz lenni, akkor be kell ismernünk: a magyarság a népvándorlásból visszamaradt gyülevész népség integrációja, de az integráció még mindig nem fejeződött be. S az annyira áhított, szorgalmazott nemzeti egység a mai körülmények között egyre reménytelenebb, mert közben az európai trend megfordult: a mi (mostani) aktuális »pozitív utópiánk« egy egységes európai tudat kialakítása, illetve az annak útjában álló klasszikus nemzettudatok dezintegrációja. De egyébként is: a család mint intézmény is széthullóban van, a nemzedékek között nincs kapcsolat, a szájhagyományon alapuló családi múltképződés ellehetetlenül, s ez is a nemzetségként értelmezett nemzet ellenében hat. (...) Az orosz Alekszandr Melihov írja egyik regényében, hogy a nemzeti közösséget a közös illúziók, a kollektív ábrándképek kovácsolják össze, a racionális motívumok viszont az embereket csak szétválasztani képesek. Nem akarok vészmadárkodni, de ez a Melihov elmehetne magyar Kasszandrának!" – írja március 13-án. Petőfi annak idején ezen a napon írta a *Nemzeti dal*t… (*Einstein a teremtést olvassa. Naplók [2005–2007] naplója.* Kalligram, 2014.) Idézzünk még a következő napi naplóvicsból! (Melihov kedvéért használjunk oroszos patronymikont…) „Olvastam valahol, hogy gyengül a Föld vonzereje. Mármint a gravitáció. Ha igen, akkor nemcsak valóságosan, hanem képletesen is gyengül – teszem hozzá. Szülőfalumban s szerte Közép-Európában a termőföldek hektárjai hevernek parlagon. Gyermekkoromban még nemegyszer vér folyt egyetlen elszántott barázdáért, ma a földtulajdonlási ösztön már a parasztban sem él."

A csoportba, karámba terelhetetlen szuverén íróról teljes joggal írja Pécsi Györgyi: „A *Naplók naplója* nem napló, nem életrajzi memoár, hanem egy nagyformátumú költő (...) személyes univerzumának roppant igényes

és pazar szellemi horizontú nyelvi aktiválása, amelynek éppúgy kibillenthetetlen és arányos eleme Heidegger, Kafka, Dosztojevszkij, mint a szülőföld, a gömörpéterfalai gyermekkor és táj emléke" (*Honvágy egy hazáért.* Nap Kiadó, 2019).

A mostani tanulmánykötet két fő részből áll; az első rész hét fejezeten keresztül az ún. „régi magyar" irodalomról szól, azaz a 16–18. századi magyar irodalom néhány kiemelkedő alakjáról, a második pedig nyolc fejezetben 19. századi irodalmunkról. A szerző mindkettőben megkeresi és kimutatja azokat a „helyi" vonásokat, amelyek alapján egy-egy írói életmű vállalható és vállalandó hagyománya lehet a Trianon után megalakult államalakulat-rész vagy állam területén élő magyarság történelmi hagyományának, de sohasem éri be ezzel, mert rendíthetetlen híve az egyetemes magyar kultúra megbonthatatlan egységének, illetve ezt az így definiált, szeretett és gyarapított irodalomtörténetet folyamatosan világirodalmi összefüggésekben láttatja.

Az első két fejezet Balassié. Az elsőnek köszönhetjük: felhívta a figyelmet rá, hogy a *Szép magyar komédia* olasz mintaképének szerzője, Castelletti nem egyszerű Tasso-epigon, mert pásztorjátéka sokkal közelebb áll a Shakespeare-vígjátékok – illetve olasz mintaképeik – idill-, pasztorál-, illetve szerelem-felfogásához, mint Tassóéhoz. (Hozzátehetjük, hogy a legújabb olasz szakirodalom kezdi igen sokra becsülni Castellettit, mivel a toszkán irodalmi köznyelv mellett volt bátorsága egyik darabjában a beszélt római, tehát romaneszk köznyelven megszólaltatni közrendű szereplőit!) A második fejezetben igen megszívlelendő Tőzsérnek az az alaposan indokolt és példákkal alátámasztott törekvése, hogy kimutassa Balassi költői nyelvében a saját beszélt – Zólyomhoz és környékéhez kötődő, gyermekkorában megtanult – anyanyelvváriánsához, tehát a déli és északkeleti palóc dialektushoz kapcsolódó szavakat vagy hangalakokat. Persze, ebben segíti Tőzsért saját, a gömörországi palócságból hozott anya-nyelvjárása is.

A következő tanulmány hőse, Szenci Molnár Albert talán három szempontból érdekli leginkább a szerzőt. Az első és talán legfontosabb a főként külföldön alkotó költő és tudós viszonya szülőhazájához. (Megjegyzendő, hogy figurájához költőként és drámaíróként Tőzsér még többször visszatért – legutoljára 2005-ben, *Faustus Prágában* című színművében. Ez a darab meg- és elragadó, bárcsak láthatnók színpadon is, minél előbb!) A második, a Szenci Molnár sokáig elhanyagolt naplójából kinyerhető sok-sok, a modern irodalom által majd újra felfedezett valóságérzékeny-

séggel igazolja az író és költő újraolvasását. Végül a harmadik meggyőzően mutatja fel hiteles példákon keresztül, hogy Szenci Molnár micsoda zenei érzékenységgel újította meg a magyar verselést, a klasszikus időmértéket is megkísérelve, a hangsúlyos és a nyugat-európai nemben is.

Mint a Zrínyinek szentelt és szerényen margináliának nevezett széljegyzet-csokorban maga is megjegyzi, Tőzsér sem a nyitrai, sem a pozsonyi egyetemen 1971 és 2006 között tartott előadásai közé nem illesztett be olyat, amelyet csakis Zrínyinek szentelt volna, szemináriumain azonban folyton tárgyalta. Ennek ellenére egyfolytában érdekelte mind az eposz és a lírai darabok egymáshoz való viszonya a *Syrena*-kötetben, mind a költő annyit vitatott, rejtélyes metrikája, mind a költő és hadvezér hozzáállása az oszmán, illetve általában az orientális költészethez. A fő problémájuk ezeknek a széljegyzeteknek a metrika „nemzetiesítése"; mint Bene Sándortól tudhattuk, ez valósággal külön ága a Zrínyi-kutatásnak Ráday Gedeon óta. Tőzsér is folyton, újra meg újra kísérletezik a megoldással naplóiban is. A legizgalmasabb, amikor a Képes Géza által felhozott lehetséges horvát metrikai mintákhoz cseh és szlovák párhuzamokat is talál! (*Érzékek csőcseléke,* id. kiad. 38–40)

Amade Lászlóról – akinek két tanulmányt is szentelt – szerzőnk hihetőleg bizonyítja, hogy nem léha volt és cinikus, hanem csak szerencsétlen, viszont nagy formaújító, ezért lehet „életműve mérföldkő a magyar vers történetében". Az új formákat ő is dallamihletésre, tehát zenei alapon alakította ki, mint ebben elődje, Szenci Molnár, de nem zsoltárokra, hanem olasz és német operalibrettókra támaszkodva. Tőzsér a korabeli Pozsony rokokó pompájának arisztokratikus-polgárias kultúrája mellett megmutatja a másik Amade-féle költői hangnak, a csallóközi falvak magyar és szlovák paraszti lakossága által ihletett „népiességnek" az életrajzi és etnikus-nyelvi hátterét is. (Nagy örömmel nyugtázhatjuk, hogy ezen alapvető tanulmányok első megjelenése óta elkészült Amade verseinek kritikai kiadása is, ez pedig felvette kommentárjába Tőzsér fordítását, amelyet Amade *Lila moja lila…* kezdetű, háromnyelvű, magyar–latin–szlovák daláből készített. (*Amade László versei,* s. a. r. Ajkay Alinka, Schiller Erzsébet, Balassi Kiadó, Bp. 2004.)

Hihetetlenül bravúros a Baróti Szabó Dávidnak szentelt tanulmány, mert nem csupán egy igen sokáig húzódó tudományos vitát tud megnyugtatóan lezárni, hanem egyúttal új, rendkívül vonzó és előremutató képet is rajzol a virtigli költő egész munkásságáról. Ami az első eredményt

illeti: meggyőz arról, hogy *A ledőlt diófához* allegorikus része nem a haza pusztulását vizionálja, hanem éppen abban reménykedik, hogy a hagyományos – a katolikus valláserkölcsnek megfelelő – magyar haza meg tud szabadulni az ex jezsuita költőtanár által mélyen megvetett aufklérizmus pusztításaitól. A második pedig: „leíró" versei – amelyeket Arany darabosságuk miatt annyira szeretett, azaz merész szórendjük miatt, s amelyeket Kazinczy „széthányás" terminussal illetett, éppen e tulajdonságuk révén teremtették meg a tájleíró vers preromantikus csodáját. (Tőzsér példaként a *Virt* című költeményt elemzi.)

„Vagyonos apáink"; lám, Tőzsérnek hála, szaporodtak, törzsüket József *Attila* különítette el (*Arany* című versében), *Árpád* pedig – hiszen mindkét „dinasztiaalapító" neve is kötelezi az utódokat az őskeresésre – meghosszabbította a családfát, vissza a 16. századig. Persze ez nem menti fel a sajátos „Árpád-ház utolsó sarját" – hogy ismét csak a *Fél nóta* című kötet egy versére utaljak – az alól, hogy a 19. század hős-őseit csak úgy átugorja. Nem, őket is elszámoltatja vagyonukról.

Először is Vörösmartyt vallatja: tudott-e ő, az *Előszó* költője valamit arról, ami az ő még mindig monumentálisan shakespeare-i bűnös és bűnhődő embere, az „őrült sár", a „hulló angyal" után fog majd következni?! „A mai ember már nem ilyen: a második évezred legvégén mi már zokogni sem tudunk, csak hülyén és alattomosan vigyorgunk, s föl sem tudjuk fogni, hogy valaha angyalok voltunk." És úgy találja: Vörösmarty igenis próféta volt. „(…) az *Előszó* utolsó strófájában az emberiség végnapjainak megsejtését is éreznünk, látnunk kell. Ezeknek a végnapoknak a színpadán a kihűlt Föld már ember nélküli, a »fiak« sehol, illetve ha van még valami emberi, akkor az valamiféle infantilis vigyor egy az embertől már szinte külön létező, kacérkodó vén arcon, »vendéghaj« egy megőszült fejen. – S mi ez az abszurd-groteszk arc, ha nem Madách eszkimójának, sőt Beckett Hammjének és Clovjának sejtelme, előképe?"

Madách a következő, akinek a két tanulmányból álló vizsgálatnál számot kell adnia jelen magyar történelmének és irodalmának képviseletében nyomozó utódjának, leszármazottjának arról, hogy vajon milyen kincset, milyen *vagyont* hagyott ükunokáira. Tőzsér választ kap, mégpedig úgy, hogy felhasználja Kerényi Ferenc egy megfigyelését (Madáchról és Örkényről írt tanulmánya egyik gondolatát): együtt vizsgálja ugyanis a *Tragédiá*t és a szerzője által Arisztophanész modorában írt komédiának nevezett művet, *A civilizátor*t!

„*A civilizátor* és a *Pisti a vérzivatarban* komédiának nézett történelem, *Az ember tragédiája* viszont tragédiának látott eszme- és létezéstörténet. S még másképpen: a két komédia aktuálpolitikai irányultságával bírál és mulattat, a *Tragédia* a folyton csalódó és kétkedő emberi értelem megrendítő s mégis felemelő tragédiájának élményét nyújtja." S a tragédia meg a komédia azért alkothat párost Madáchnál, mert mindkettőnek a nyelve „elő-nyelvkritikai" nyelv, tehát „mintha" Madách 1859-ben nagyon is tisztában volna vele, hogy a kijelentés a valóság képe, s nem maga a valóság (Wittgenstein)."

Hátravan még Tompa, Arany és Mikszáth. Ezen atyák nagyon közel állnak a szerző szívéhez, tehát mindjárt bensőségesebb hangot zendít meg: először tanulmány helyett egy önéletrajzi elemekkel dúsított beszámolóban Gömörországról s arról a nagyon is igaz felismerésről, hogy Hamvas Béla szellemi földrajzának északi géniusza miért alkalmazható segéd-terminus nemcsak Tompa, hanem a korábbi felvidéki és későbbi szlovenszkói magyar irodalom felismertetésére is. Ez „folytatódik ma is, igen, akár mivelünk is".

Azután jön a naplók naplójában is annyira megidézett atyák atyja, mesterek mestere, Arany. Az ükunoka nemcsak hozzákapcsolja gyermekkora magyarságban, nyelvben sorsba avató szertartását, a költészetbe fogadást, a bezárt magyar iskola helyett édesbátyjától megtanult és magába olvasztott, egy életre megkapott TOLDIT, hanem tanulmány, interjú vagy önéletrajz helyett itt mint költő szólal meg, a *Toldi szerelme* egy erotikus epizódját bontja ki Arany-persziflázsként vagy Toldi-paródiaként, vagy keserűen realista allegóriát festve az elérhetetlenről. Majd jönnek kegyetlen megfigyelések a magyar nyelvet tagadó torz lelkű „tudósokról", a nagy Szláviát előkészítőkről írott Arany-mondacsok elemzésével.

Végül egy szomorú kritika arról, hogy még a legjobb szlovák fordítás is elszalaszthatja Mikszáth lelkét, ha visszamenőleg eltörli a többnyelvűség hímporát.

Vörösmartyval kapcsolatban ki kell térnünk Tőzsér Árpád mindennél erősebb Shakespeare-kultuszára is. Például vegyük a 2005. június 29-i bejegyzést. „*Kórház, 06.56.* Írnom kell, foglalkoztatnom az elmémet, hogy meg ne őrüljek. Valahogy úgy, ahogy József Attila írta a *Szabad ötletek jegyzéké*t: megállás nélkül. Csak én még innen vagyok a tébolyon, nem a saját eszméim rácsai *„közt... vicsorgok és ugrándozom" („mint a majom")*, van némi kapcsolat az elmém és a külvilág között, tudom a borzalmat szublimálni, az egyik

borzalmat a másikkal takarni. Shakespeare-t olvasom, Brutus a philippi csata előtt Ceasar szellemével viaskodik: (...) „Majd este jön egy – új olvasmányként – Italo Calvino." Utána pedig: „A másik szöveg, amelyet ma megkönnyeztem, Shakespeare *Julius Caesar*ja volt. Főleg Brutus utolsó órái:

A jeles edény most már úgy telve van
Keservvel, hogy szemén kiömledez.

(De azért nem állhatom meg, hogy ne kérdezzem a fordító Vörösmartyt, az elbóbiskoló Homéroszt: kinek a szemén ömledez ki a keserv? Az edényén? S milyen az edény szeme?)" (*Einstein a teremtést olvassa,* id. kiad. 60–62. 1.)

A beteg költő jól érzett rá az egész Shakespeare-tragédia központi költői képére, amely változataiban magában hordja a meggyilkolt és a gyilkos, azaz Caesar és Brutus mély azonosságát: s ez Calpurnia rémálma a vért fröcskölő szökőkútról és ezen rossz ómen Decius-féle helytelen megfejtése; Brutus, aki megesketi társait, hogy mártsák kezüket Caesar vérébe, „szem" és „seb" már összekerült Antonius válaszában; s végül Brutus szolgájának, Clitusnak idézett szavai. Miért „nemes edény" Brutus halálra készülő teste? Mert Szent Pálnak Timóteushoz írott 2. levelére (2.21.) céloz, ahol azok „nemes edények", akik a rágalmazástól megtartóztatták magukat. És „szemükön" miért csordul ki a könny? Mert Shakespeare és Vörösmarty a sokáig divatban volt „csalikorsókra" gondolt, amelyek a reneszánsz kortól elterjedtek voltak, nálunk pedig a legutóbbi időkig készítették őket a népi fazekasok. Nevük onnan ered, hogy peremük alatt olyan „szemeket", azaz nyílásokat alakítottak ki, amelyekből, ha ügyesen billentették őket, inni lehetetett. (Köszönöm Kati húgomnak, aki – maga is Mezőtúron tanult fazekas lévén – segített megoldani a rejtélyt.)

Még egy igencsak beszédes példa a Shakespeare-imádatra: „Van persze a »másolásnak« egy olyan foka is, amely már egyáltalán nem másolás, hanem újrateremtés. Nagyon valószínű például, bár az irodalomtörténetekben még nem olvastam róla, hogy Arany János Toldi György és Miklós alakjának s viszonyának a megformálásához Oliver és Orlando alakjából és viszonyából merített (mi több, az *Ahogy tetszik*ben még a cseh óriásnak is megvan az előképe: Charles, a birkózóbajnok, akit Orlando végül is legyőz), de ki merné ezért Aranyt epigonizmussal vádolni?! Én a shakespeare-i párhuzamos eljárásokat azzal a jelenséggel hoznám összefüggésbe, amelyet

a képzőművészet elméleti irodalmában *megrendezett tükörképnek* neveznek. A megrendezett tükörkép (tkp. kép a képben) több célt is szolgálhat, a leggyakrabban megkérdőjelezi az egyidejűséget mint olyant (azt ugyanis, hogy két azonosnak tűnő helyzet vagy tárgy a valóságban is azonos lehet), de lehet a tükörkép komplementere is az alapképnek: bizonyos vonatkozásokban azonos azzal, de más vonatkozásokban kiegészíti, pontosítja azt. Shakespeare „tükörképei" mindkét célnak megfelelnek." (*A kifordított ember*. Kalligram 2013, 179–180.) És Tőzsér ezt arról a műről mondja, amelyet gyermekkora óta betéve tud, a *Toldi*ról!

Idézzük fel a költő egy versét a *Fél nóta* című kötetből (Kalligram, 2012)!

BÚCSÚZÁS A TERMÉSZETTŐL

A színtér, mondjuk, egy présház,
szőlőhegy és *Kemenes*. –
Régieké, Berzsenyié,
Petőfié e lemez.

Itt van az ősz, itt van újra,
de szüret nincs. Szünetel?
Vagy inkább csak más valóság-
érzékelés szüretel?

Önmagába zuhan a tér
az űrprésben. A mese
hiába szól hegy levéről,
nem igaz már fele se.

„Aludjál hát, szép természet" –
plazmatévé a falon. –
A természet szent egyháza
túlkerült időn s valón.

Künn a sápadt hold is tévé,
az ég plazma-anusa,
mutatja: múlás a cél-ok,
s nincs finalis causa.

Tehát a költő attól fél, hogy a kultúraellenes globalizmus a nemzeti nyelv és egyéniség gigászaival együtt magát a teremtett világot is eltörölné; a világgal való kommunikációt is kaján virtualitássá varázsolná véd-szellemeitől, a költőktől megfosztott emberiség számára a nagy Manipulátor.

Ám a teleológiát, a közösség számára nélkülözhetetlen cél-okságot mégiscsak visszaadományozza az önmagát a nagy áldozatra felajánló Megváltó, aki a költőkről sem feledkezhetett meg!

VIRÁGVASÁRNAP, AVAGY: UTÓSZÓ KAPPUS KAPITÁNY VERSEIHEZ

Virágvasárnap, nyit a barka,
a paták alatt mirtusz ág –
Jön, jön az Egy, ki megbocsátja
az ember pluralizmusát.

A költőét, ki ilyen is, olyan is,
formátlan-formás kaktusz,
víz van benne meg tövis van rajta,
hiszi, hogy Rilke, bár – Kappus.

Hajlik erre meg hajlik amarra,
szólítja, ami nincs: önmagát,
s honnan is tudná, hogy ilyenkor Isten
hajtogatja, mint szél a fát.

(…)

Két költőnevet használ Tőzsér Árpád e versében, mely az egész kötet-címet megőrző *Fél nóta* című részciklust zárja s vele az egész kötetet. Ez a részciklus egyébként a dantei ihletésű és így a *Visszatekintés a csillagokból* elnevezést joggal viselő nagyciklus ötödik része: s ez a két név a prágai születésű Rilkéé és a temesvári születésű, majd osztrák katonai sajtó-munkássá, majd lektűríróvá alakuló Franz Xaver Kappusé. Ez utóbbi név valamilyen módon halhatatlan lett, mert viselője Rilkével levelezett; pedig szegény saját jogán reménykedett az örökkévalóságban, ezért is vette föl a Lucifert írói névként. (Érdekes: Mussolini és Lenin is levelezett Rilkével…)

Tehát az irodalomtörténet is a költészet része; Lucifer is az Urat szolgálja, mint Jób példája mutatja vagy Madáché.

Pontosabban: mint a *Jób könyve* vagy *Az ember tragédiája.*

Tőzsér Árpád: Vagyonos apáink
Irodalomtörténeti tanulmányok, esszék

Magyar Napló Kiadó, 2021.